

Особливості формування експортного потенціалу підприємств АПК в умовах євроінтеграції

**Мельник І.О., к.е.н., доцент, Шамаєв А.С, магістрант
Миколаївський національний аграрний університет**

Глобалізація та інтернаціоналізація господарських зв'язків призводить до того, що конкуренція між агропромисловими підприємствами стає гостріше вираженою як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках. Тому перед підприємствами постає проблема формування і реалізації експортного потенціалу, який є складним і багатоаспектним процесом, що охоплює як внутрішньоекономічні, так і зовнішньоекономічні складові та чинники.

Проблеми формування та реалізації експортного потенціалу за останні десятиліття активно розглядалися багатьма вченими, а саме Л. Абалкіним, Т. Мельник, А. Азріляном, М. Сейфуллаєвою, В. Капіциною, В. Михайловським, М. Алєєксєєвою, Е. Аметовою, О. Гаркушою, Е. Волкодавовою та ін. Не зважаючи на значний інтерес до проблеми формування і реалізації експортного потенціалу різних галузей економіки і країни в цілому, експортний потенціал підприємств агропромислового комплексу все ще залишається недостатньо дослідженим. Не розкриті окремі питання сутності експортного потенціалу, методології його оцінки на рівні підприємства, галузі та країни в цілому та взаємозв'язку з конкурентоспроможністю країни, що і обумовлює актуальність даної теми дослідження.

Експортний потенціал підприємства є багатогранним поняттям, що включає множину виробничих, економічних, організаційних та інших характеристик, які у сукупності відображають здатність організації реалізовувати свою продукцію на світовому ринку¹. Враховуючи тенденції глобалізації та інформатизації сучасної ринкової економіки та вимоги розвитку

---

¹ Кутідзе Л.С. Експортний потенціал регіону: сутність, діагностика, механізми реалізації : монографія / Л.С. Кутідзе. — Запоріжжя : ЗНУ, 2011. — 318 с.

експорту високотехнологічної та наукомісткої продукції, підприємствам необхідно не тільки зберегти темпи реалізації експортного потенціалу і не допустити переходу частини його в нереалізований, а й забезпечити можливість і основу для подальшого розвитку. Розвиток експортного потенціалу передбачає якісні зміни і кумулятивний прогресивний рух, який відбувається шляхом накопичення якісних змін².

Оскільки експортна діяльність є одним з бізнес-процесів підприємства, функції управління експортним потенціалом виступають частиною функцій управління підприємством. Ці функції узгоджені з місією, цілями і завданнями, поставленими власником і/або менеджерами в рамках розробленої стратегії діяльності підприємства на внутрішньому і зовнішньому ринках.

На сучасному етапі розвитку світового господарства експорт є інструментом активізації наявних і потенційних конкурентних переваг національної економіки у світовому господарстві.

Експорт розглядається як вивіз за межі країни товарів для реалізації їх на зовнішньому ринку або як кількість та вартість вивезених за кордон товарів. Однак, якщо розглядати експорт як вагомий чинник впливу на економічне зростання, на інтеграцію країни у світове господарство, то він набуває ознак потенціалу.

Експортний потенціал науковці визначають по-різному, але у кожному з визначень присутні спільні ознаки. Так, колектив на чолі з професором А. Н. Азріляном під експортним потенціалом розуміють спроможність промисловості, всього сукупного виробництва певної країни в цілому виробляти необхідну кількість конкурентоспроможних товарів для зовнішнього ринку³.

На думку М. Сейфуллаєвої та В. Капіцина, основою експортного потенціалу регіону є його ресурсно-сировинна база і стан економіки, які забезпечують цьому регіону науково-технологічний, промисловий, соціальний і

---

² Гавва В.Н. Потенціал підприємства: формування та оцінювання : навчальний посібник / В.Н. Гавва, Е.А. Божко. — К. : Центр навчальної літератури, 2004. - 224 с.

³ Азрілян А.Н. Большой экономический словарь / А.Н. Азрілян — Москва : Фонд "Правовая культура", 1994. — 478 с.

культурний розвиток, що дозволяє досягти стійких темпів зростання експортного виробництва і високого рівня життя населення з врахуванням наявних та прогнозованих ринкових умов⁴.

В. Михайловський розглядає експортний потенціал території як головний потенціальний ресурс підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності в регіоні. Він вважає, що експортний потенціал території слід описувати системою кількісних і якісних показників, які характеризують регіон з позиції його закріплення на світових товарних ринках та отримання максимальної валютної виручки у довгостроковій перспективі⁵. У цілому зовнішньоекономічний потенціал визначається конкурентоспроможністю вироблених у регіоні товарів і послуг на світовому ринку та можливостями використання технологічних, трудових, інтегральних, природних та інших ресурсів території у структурі світових коопераційних зв'язків. Ступінь реалізації зовнішньоекономічного потенціалу регіону характеризується станом його експортного комплексу.

Ряд інших російських авторів розглядають експортний потенціал країни, регіону як їх потенційну можливість експортувати наявні у неї (нього) чи виробляти нею (ним) ресурси, продукти. Експортний потенціал підприємства визначають як динамічну складову його економічного потенціалу, організаційно-технічна структура якого підпорядковується місії і цілям підприємства з врахуванням дії чинників зовнішнього середовища та внутрішнього стану і забезпечує стабільні обсяги продажів із встановленим рівнем рентабельності на ринках далекого і близького зарубіжжя.

Г.Б. Крушницька розглядає експортний потенціал регіону, як складову частину території і підсистему національної економічної системи, з одного боку, і як відносно самостійну ланку господарської системи країни, з іншого боку, як здатність регіональної економіки виявляти і постійно відтворювати

---

⁴ Капицын В.М. Экспортный потенциал российских регионов в условиях глобализации мировой экономики / В.М. Капицын // Маркетинг. — 2001. — №1. — с. 6.

⁵ Михайловский М.Э. Формирование новой парадигмы развития внешнеэкономической деятельности региона: автореф. дис. на соискание научной степени доктора экономических наук: 08.00.05. / М.Э. Михайловский — Москва, 2003. — 20 с.

свої конкурентні переваги на світовому ринку відповідно до умов середовища, що постійно змінюється⁶. Експортний потенціал регіону виступає як складноорганізована динамічна система, яка має структуру у вигляді трьох підсистем: внутрішнього потенціалу регіону, потенціалу експортних бар'єрів та потенціалу зарубіжних ринків, але одночасно є підсистемою експортного потенціалу країни, а отже рівень розвитку експортної діяльності країни залежить від наявних експортних потенціалів регіонів.

Незважаючи на значну наукову цінність, ці дослідження визначають експортний потенціал тільки промислових підприємств, не зважаючи на специфіку сільськогосподарських, де засобами виробництва виступають: земля, рослини і тварини з їх біологічними циклами і специфікою характеру технології виробництва.

Оскільки сільськогосподарське підприємство є технологічно і територіально відособленою сукупністю чинників виробництва, то експортний потенціал підприємства АПК визначається як певна доля виробленої продукції (виробничого потенціалу), що відповідає параметрам конкурентоспроможності, користується попитом і враховує пропозицію на цільовому ринку країни-імпортера.

Аналіз визначень поняття «експортний потенціал» дозволяє зробити наступні висновки: по-перше експортний потенціал країни складається з експортних потенціалів окремих галузей, а експортний потенціал галузі – з експортних потенціалів окремих підприємств; по-друге, експортний потенціал об'єктивно пов'язаний з конкурентоспроможністю продукції, призначеної для реалізації на світовому ринку.

Задля формування конкурентоспроможного експортного потенціалу підприємств аграрного сектору регіону насамперед потрібна інформація про наявні природні ресурси, промисловий потенціал, транспортну інфраструктуру, трудові ресурси тощо, визначення обсягів та ефективності їх використання.

---

⁶ Крушницька Г.Б. Експортний потенціал регіону та шляхи покращення його використання (на прикладі чернівецької області): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук за спец. 08.05.01. / Г.Б. Крушницька — Київ : Київський національний економічний університет, 2001. — 17 с.

Зіставлення потенціалу регіону з кон'юнктурою світового ринку дає можливість визначити основні, найбільш перспективні напрями розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Основою програми мають стати інвестиційні проекти, підготовлені в рамках розроблених пріоритетних напрямів розвитку зовнішньоекономічної діяльності. Розширення іноземного інвестування в економіку регіону – один з найважливіших напрямів зовнішньоекономічної діяльності. Отже, збереження, розширення й удосконалення експортного потенціалу регіону є найважливішим напрямом регіональної системи (рис.1).

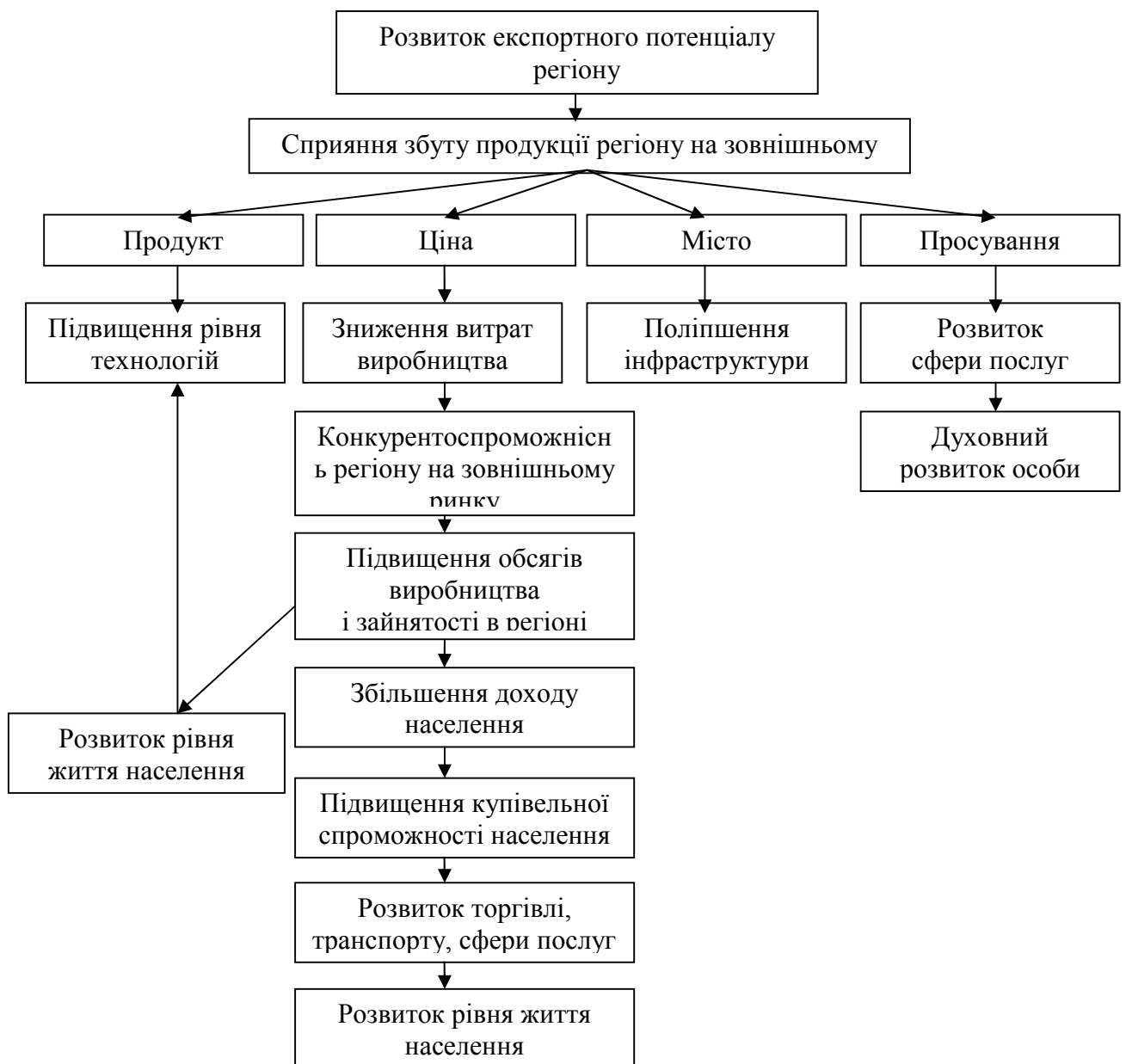

Рис. 1. Модель формування конкурентоспроможного експортного потенціалу регіону

У ряді регіонів України відсутні стратегії використання зовнішньоекономічного потенціалу, конкретної програми реалізації цієї стратегії, а також відсутність банку інвестиційних проектів для зарубіжних інвесторів з необхідними економічними обґрунтуваннями. Вирішення цієї проблеми можливе при комплексному розгляді й урахуванні специфіки соціально-економічного розвитку регіонів та формуванні на цій основі економічно обґрунтованої моделі формування їх зовнішньоекономічної діяльності⁷.

Зазначена модель включає основні напрями:

- оцінювання кон'юнктури світового ринку і тенденції його зміни;
- оцінювання економіки регіону і перспектив її розвитку;
- оцінювання існуючого зовнішньоекономічного потенціалу регіону і рівня його використання;
- формування пріоритетних напрямів розвитку зовнішньоекономічної діяльності регіону та їх реалізації.

Загалом розглянута модель на думку С.М. Клименко⁸ доцільно було б доповнити, оскільки в ній не враховано фактори під впливом яких формується конкурентоспроможний експортний потенціал (рис.2).

Процесам формування потенціалу підприємств агропромислового комплексу не завжди приділяється належна увага. Кризовий стан сільського господарства, що супроводжується недовикористанням виробничих потужностей, зменшенням чисельності працівників, зниженням їхнього кваліфікаційного рівня і продуктивності праці та іншими негативними явищами, закономірно призводить до втрати потенціалу. Формування потенціалу підприємства — це процес ідентифікації та створення спектра

---

⁷ Отенко І. П. Стратегічне управління потенціалом підприємства : монографія / І. П. Отенко. — Х. : ВД «ІНЖЕК», 2006. — 254 с.

⁸ Клименко С.М. Обґрунтування господарських рішень та оцінка ризиків: Навч. посібник [Електронний ресурс] / С.М. Клименко, О.С. Дуброва Київ: КНЕУ. — 2005. — Режим доступу: <http://ubooks.com.ua/books/000271/inx.php>

підприємницьких можливостей, його структуризації та побудови певних організаційних форм задля стабільного розвитку та ефективного відтворення.

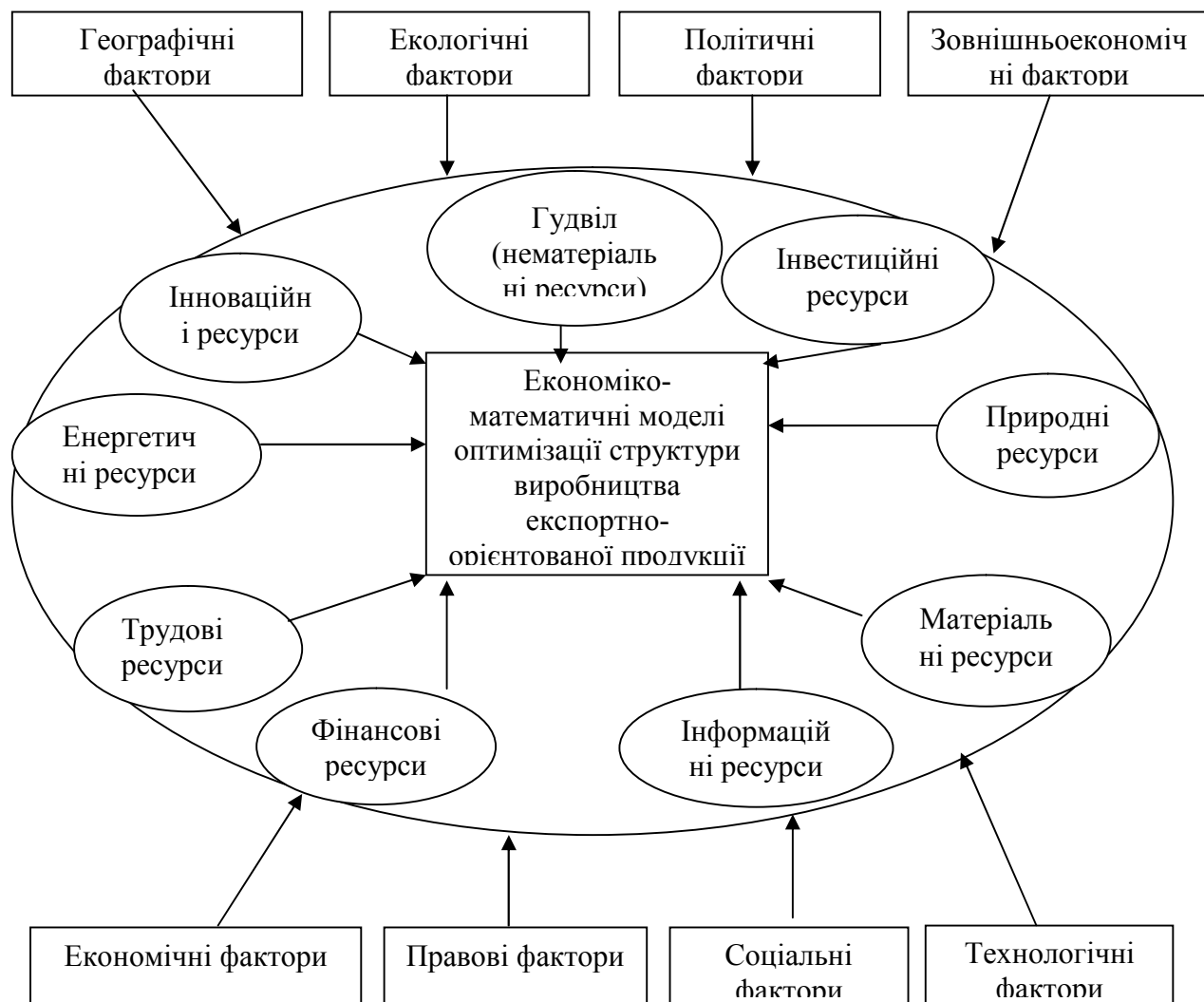

Рис.2 Модель формування експортного потенціалу у середовищі експортера

Формування експортного потенціалу підприємств агропромислового комплексу – це процес, що охоплює велике коло різнорівневих функцій та, відповідно до поставлених завдань, трансформує виробничі можливості підприємств підкомплексу, необхідні ресурси та інформацію⁹.

⁹ Управління експортним потенціалом України : монографія / А.А. Мазаракі [та ін.] ; за заг. ред. А.А. Мазаракі. — К. : КНТЕУ, 2007. — 210 с

На основі розглянутих класичних моделей формування конкурентоспроможного експортного потенціалу, нами було розроблено власну модель враховуючи особливості Миколаївської області (рис. 3).

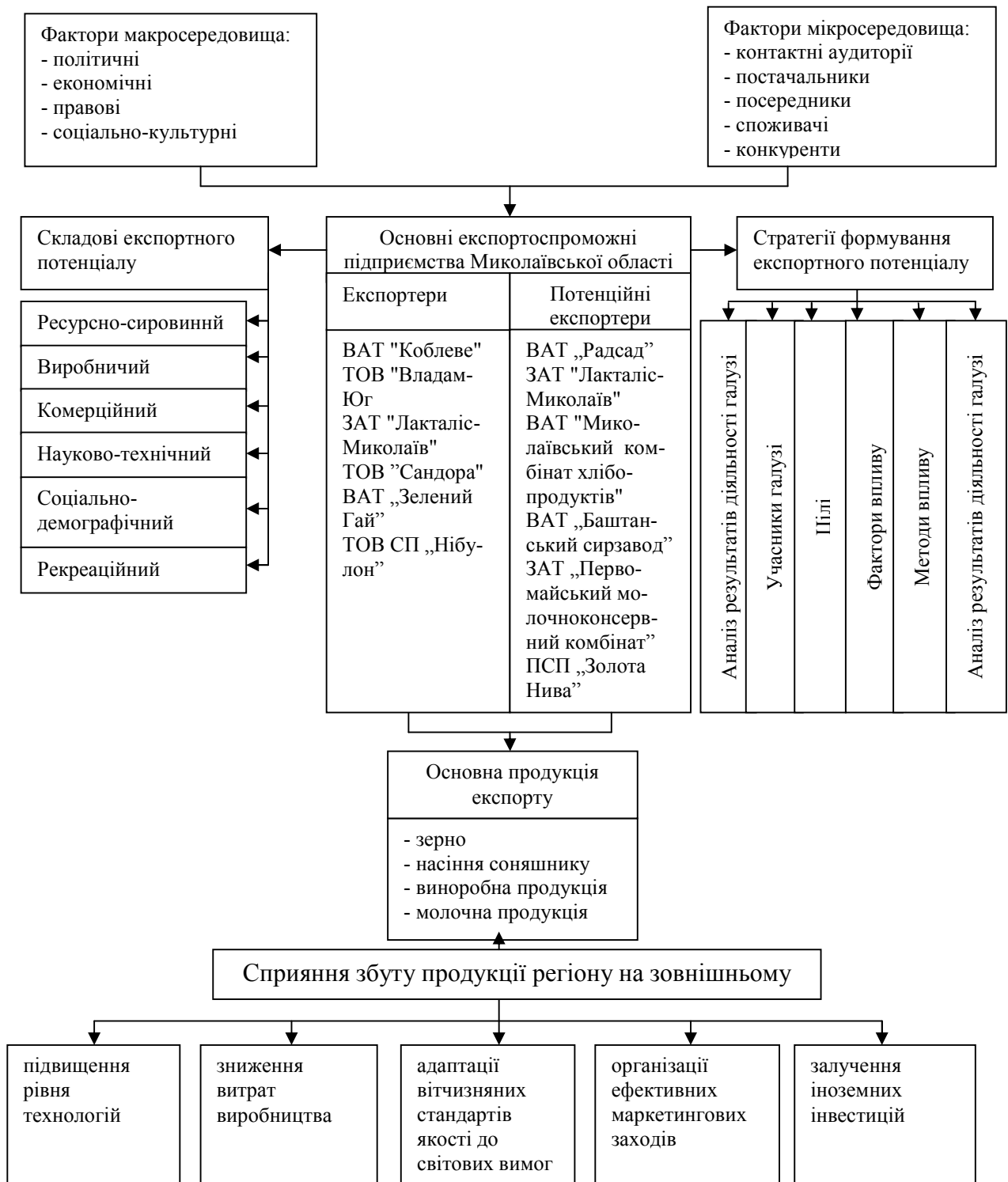

Рис. 3 Модель формування конкурентоспроможного експортного потенціалу підприємств Миколаївської області

Відмітимо, що значна частина аграрних підприємств перебуває в умовах обмеженості фінансових ресурсів, що пов'язано з несприятливою загальною економічною обстановкою й нестачею обігових коштів. На цьому етапі розвитку важливо забезпечити стабільність функціонування підприємств аграрного сектору й здійснювати спроби розширення масштабів виробництва. Очікувати максимізації прибутку передчасно, тому важливим є підвищення рентабельності експортних операцій підприємств. У сфері виробництва необхідно здійснити підвищення якості сільськогосподарської продукції та її відповідність міжнародним стандартам.

Проведений аналіз підтверджує, що для формування конкурентоспроможного експортного потенціалу, та досягнення провідних позицій серед конкурентів необхідно дослідити всі фактори впливу, врахувати навіть не примітні на перший погляд перешкоди.

На нашу думку, щодо сприяння просування вітчизняної продукції на зовнішні ринки, потрібно запровадити також наступні заходи: розвивати консультативні послуги для експортерів; створити системи ринкової інформації, ознайомитися із закордонною практикою відносно підтримки експорту сільськогосподарської продукції і продовольства, а також вивчити внутрішню діяльність щодо підтримки експорту.